

Իրավունքը և անվտանգությունը փոխկապակցված և միմյանց փոխլրացնող սոցիալական երևույթներ են: Դրանք արժեքներ են, որոնց պահպանումն ու պաշտպանությունը յուրաքանչյուր անհատի, ողջ հասարակության և ընդհանրապես պետության առաջնային պարտավորություններից են: Յուրաքանչյուր անհատի ցանկությունն է ապրել և արարել անվտանգ պայմաններում, յուրաքանչյուր հասարակության ձգտումն է ստեղծել անհրաժեշտ պայմաններ, որտեղ անհատը հնարավորություն կունենա կատարելու իր ցանկությունը, իսկ յուրաքանչյուր պետության՝ իբրև տվյալ հասարակության «պաշտոնական ներկայացուցիչ»¹ նպատակն է պաշտպանել հասարակության ձգտումը (հատկանշական է, որ պետությունը հասարակական մտքի արդյունք է և այն կոչված է ներկայացնելու և պաշտպանելու ինչպես բոլոր անհատների (հասարակության), այնպես էլ յուրաքանչյուր անհատի շահերը): Ընդ որում, նշված ցանկությունը, ձգտումը և նպատակը, նաև ու հատկապես՝ այդ ցանկությանը, ձգտմանը և նպատակին հասնելը, ուղիղ համեմատական են անհատի, հասարակության ու պետության պահանջույթներին և թխում են նրանց շահերից:

«Ցանկություն», «ձգտում», «նպատակ» բառերը նույնը չեն, սակայն այդ բառերը միշտ կապակցված են և փոխլրացնում են միմյանց: Այդ բառերը նաև ոչ միշտ են նույնական, բայց դրանք միշտ միասնական են: Դրանք կիրառվում են կամ կարող են կիրառվել առանձին, սակայն տրամաբանական կապով ենթադրվում ու փոխգործակցում են համակցության մեջ. չկա ձգտում առանց ցանկության և չկա նպատակ ու չի էլ կարող որևէ նպատակ իրագործվել առանց որոշակի ձգտման: Որքան միասնական ու փոխկապակցված են «ցանկությունը», «ձգտումը» և «նպատակը», նույնքան միասնական ու փոխկա-

¹ Марченко М.Н. Проблемы общей теории государства и права: учеб.: в 2 т. Т. 1. Государство. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Изд-во Проспект, 2008, с. 394.

Տես նաև՝ Michael Glennon, *Constitutional Diplomacy: with a forward by J. William Fulbright*. Published by Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1991, p. 283.

պակցված են «անհատը», «հասարակությունը» և «պետությունը»: Դրանք մեկ միասնություն են՝ շղթա, որը չի կարող կապակցվել առանց մեկը մյուսի: Այդպիսին են մաև նրանց շահերը՝ որպես «օբյեկտիվ պահանջումներ» սուբյեկտիվ արտահայտման ձև»¹: Զկա պետություն և չկա պետական շահ առանց հասարակության ու հասարակական շահի, և չկա ու չի էլ կարող լինել հասարակություն ու հասարակական շահ առանց անհատի և անհատական շահի: Անհատը չի կարող իրականացնել իր ցանկությունը, եթե հասարակության մեջ չլինի համապատասխան պայմաններ (միջավայր) ստեղծելու ձգտումը, իսկ հասարակության որոշակի ձգտումն անօգուտ է, եթե պետությունը չունենա համապատասխան նպատակ: Այլ խոսքերով՝ պետության նպատակը պայմանավորված է հասարակության ձգտմամբ, իսկ հասարակության ձգտումը՝ անհատի ցանկությամբ: Եվ այդ վիճակը միշտ էլ առկա է, քանի որ «սնվում» է փոխադարձաբար կապակցված ու պայմանավորված պահանջումներով (շահերով):

Իսկ ո՞րն է «անհատի շահ-հասարակության շահ-պետության շահ» միասնության կապն իրավունքի և անվտանգության հետ: Այս կապը պարզելու համար անհրաժեշտ է պատասխանել երեք կարևոր հարցերի:

1. Ի՞նչ է իրավունքը: Իրավունքի տեսության գիտության մեջ «իրավունք» հասկացության շուրջ ձևավորվել են բազմաթիվ մոտեցումներ, սակայն միասնական մոտեցում առ այսօր ձևավորված չէ: «Իրավաբանները դեռ սահմանումներ են փնտրում իրավունքի սեփական բնորոշման համար». կանոյան արտահայտությունը ստվերի պես «հետևում» է իրավագիտությանը, և այսօր՝ ավելի քան 200 տարի անց, այն դեռևս առկա է, թվում է առավել «հնչեղ»: Ամենայն հավանականությամբ այդ արտահայտությունն անփոփոխ և նույնքան «հնչեղ» կմնան ևս 200 տարի, ու տարեցտարի (հավանաբար անվերջ) մենք ակամատես կլինենք իրավունքի մոր՝ բազմատեսակ և տարատեսակ, հիմնավորված կամ չհիմնավորված սահմանումների (բնորոշումների):

Դժվար է պատկերացնել, որ կգտնվի իրավունքի որևէ բնորոշում, որը չի արժանանա քննադատության: Այնուամենայնիվ, մենք կփորձենք ներկայացնել իրավունքի վերաբերյալ սեփական դիրքորոշումը,

¹ Сту Логунов А.Б. Региональная и национальная безопасность: Учебное пособие.-М.: Вузовский учебник, 2009, с. 9, Родаchini В.М. Безопасность как социальное явление//Журнал "Право и безопасность", Номер - 4 (13) Декабрь 2004г., http://dpr.ru/pravo/pravo_10_5.htm (28.05.2012):

քանի որ խնդիրն ունի ոչ այնքան տեսական-գիտական, որքան գործնական-կիրառական նշանակություն (հատկապես՝ իրավաստեղծագործական, իրավակիրառական և իրավապահպանական տեսանկյուններից)։ Ցանկացած անհատի, հասարակության և ընդհանրապես յուրաքանչյուր պետության համար չափազանց կարևոր է իրավականի հստակեցումը, թույլատրելի այն սահմանի ընդգծումը, որի շրջանակում անձինք (ֆիզիկական, ոչ ֆիզիկական) պետք է գործեն ու համագործակցեն։ Այդ հստակեցումն է, որ անհատի համար կարող է երաշխավորել նրա անվտանգ, կայուն և իրավաչափ գոյատևումը (շահերի ապահովումը) տվյալ հասարակության մեջ, հասարակության համար կարող է երաշխավորել նրա անվտանգ զարգացումը (շահերի ապահովումը) տվյալ պետությունում, իսկ պետության համար կարող է երաշխավորել խաղաղ գոյատևումն ու զարգացումը (շահերի ապահովումը) միջազգային կարգում։

Իրավունքը բազմատարր, բազմաշերտ և բազմանկյուն երևույթ է։ Այն նաև, պրոֆեսոր Յ. Ստեփանյանի բնորոշմամբ, «բազմաչափ երևույթ է»¹, որի պատճառով «քաղաքակրթության ծագման և գոյության ժամանակից ի վեր մարդը փորձում է պարզել, թե ինչ է իրավունքը, որն է նրա բովանդակությունը, էությունը, իմաստը, արժեքը և բազմաթիվ այլ հարցեր։ Այդ հարցերին պատասխանելու համար ստեղծվել են բազմաթիվ կոնցեպցիաներ, ուսմունքներ, տեսակետներ։ Այդպիսիք տարբերվում են միմյանցից, և այդ տարբերությունը պայմանավորված է իրավաըմբռնման առանձնահատկություններով»²։ «Իրավաըմբռնումը» (կամ «իրավահասկացողությունը») իրավունքի ըմբռնումն է, այսինքն՝ այն, թե ինչպես ենք մենք (այս կամ այն ժամանակահատվածում) ըմբռնում իրավունքի իմաստը, ինչպես ենք հասկանում, ընկալում այն, նրա բնույթը։

Գոյություն ունեն տարբեր մոտեցումներ, իրավաըմբռնման տարբեր տիպեր։ Որպես ընդհանուր կանոն՝ տարբերվում են իրար հակադրվող երկու խումբ տիպեր՝ իրավաբանական կամ յուրիստական (լատիներեն *jus*՝ «իրավունք» բառից) և լեգիստական կամ օրենքական (լատի-

¹Ստեփանյան Յ.Մ. Իրավունքի տեսության հիմնահարցերը. ֆենոմենոլոգիական մոտեցում.-Եր.։ Միվա-Պրես, 2006, էջ 27 և 31։

²Նույնը։

ներեն *lex, legis* «օրենք», բառից)¹: Առաջինի հիմքում դիտարկվում է բնական իրավունքը (*jus naturalism*), որը «սնվում» է բնությունից, այդ թվում՝ մարդու բնությունից: Այն բնական է, բնական օրինաչափությունների արդյունք, և դուրս է արտաքին որևէ միջամտությունից: Երկրորդի հիմքում դիտարկվում է պոզիտիվ իրավունքը (*positivism*), որը «սնվում» է պետության կողմից: Այսինքն՝ դրա հիմքում պետության կամայականությունն է, նրա քմահաճույքը, կամքը, իսկ առավել կոնկրետ՝ իրավական նորմը, որը սահմանվել, գործի է դրվել արտաքին միջամտության արդյունքում²: Կան նաև այլ տեսակետներ, որոնց համաձայն՝ այդ տիպերն են՝ լեգիստականը, բնաիրավականը և լիբերտարը (կամ «ազատականը»)՝^{3,4}, մոնիստականը և պլուրալիստականը⁵, նորմատիվը (կամ նորմատիվիստականը) և անալիտիկը (կամ վերլուծա-

¹ Վաղարշյան Ա. Պետության և իրավունքի տեսություն-2: Պատմություն: ԵՊՀ-եր.: Հեղինակային հրատ., 2011, էջ 32, Проблемы общей теории права и государства: Учебник для вузов / Под общ. ред. академика РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсисянца.—М.: Норма, 2006, сс. 136-137, McLeod Ian, Legal Theory: Fifth edition. Palgrave Macmillan Law Masters (Series editor: Marise Cremona). Palgrave Macmillan, printed and bound in Great Britain, 2010, p. 6:

² Այստեղից էլ «պոզիտիվ իրավունքը» կոչվում է նաև «դրական իրավունք» («դրական» ոչ թե «դրական-բացասական», այլ «դիր», «դնել» («կանոն դնել» (սահմանել)) իմաստով):

³ Ներսեսյանց Վ.Ս. Իրավունքի և պետության տեսություն.-Եր.: Նաիրի, 2001, էջ 30, Нерсисянц В.С. Философия права: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма, 2009, с. 20: Հայտնի է նաև հետևյալ մոտեցումը. այդ տիպերը երկուսն են՝ լեգիստական (կամ պոզիտիվիստական) և իրավաբանական (կամ հակալեգիստական), սակայն երկրորդն իր մեջ անպայմանորեն բովանդակում է բնական-իրավական և լիբերտար-իրավաբանական ենթատիպերը (Нерсисянц В.С. Общая теория права и государства: учебник. - М.: Норма: Инфра-М, 2010, сс. 28, 33):

⁴ Լիբերտար-իրավաբանական տեսության հիմնադիր, հայազգի ակադեմիկոս Վ.Ս. Ներսեսյանցի խոսքերով՝ տեսությունն անվանվել է ոչ թե «լիբերալ» (կամ ազատական), այլ «լիբերտար» («либертарная»), որպեսզի տարբերակվի «ազատական» («либеральная») ոչ միանշանակ ընդունված կամ «ոչ միշտ համեմի» բառից, իսկ «լուրիստական» («юридическая») բառի կիրառման նպատակն է այն տարբերակել «իրավական» («բնական իրավական», «պոզիտիվ իրավական») հասկացողությունից և շեշտը դնել լատիներեն *jus* («իրավունք» մաքուր, չդասակարգված առումով) բառի վրա: Տես՝ Сущность и ценность права. Диалог А. Гордона и В. Нерсисянца (видео). НТВ, 04.02.2003, http://crimpravo.ru/blog/philosophy_of_law/1328.html (28.05.2012).

⁵ Венгеров А.Б. Теория государства и права: учеб. [для юрид. вузов]. 6-е изд., стер.—М.: Изд-во «Омега-Л», 2009, 372.

կանը), որտեղ առաջինն էլ իր հերթին լինում է իմպերատիվ (հրամա-
յական) և կրիտիկ (քննադատական)¹:

Ըստ այդմ՝ տեսական գրականության մեջ իրավունքի բնութագր-
ման (սահմանման) առումով գոյություն ունեն տարբեր կարծիքներ: Մի
ղեպքում, իրավունքը «կամք է»², «համընդհանուր ազատություն»
(կամ «ազատության ձև»)՝³, մյուս ղեպքում, այն «նորմ է»⁴, «նորմերի
ամբողջություն»⁵ («նորմերի համակցություն»)⁶ կամ «նորմերի համա-
կարգ»⁷, մեկ այլ ղեպքում՝ իրավունքը «շահ է»⁸, «շահերի բաշխում»⁹
կամ «շահերի սահմանափակում»¹⁰: Այն նաև հանդես է գալիս որպես
«բնական մեխանիզմ»¹¹, «սոցիալական ինստիտուտների համա-

¹ Stu' Shapiro Scott J., *What is Law (And Why Should We Care)?* 1st Conference on Philosophy and Law: Neutrality and Theory of Law, Girona, 20th, 21st and 22nd of May 2010, pp. 4-6:

² Обсуждение доклада Лапаевой В.В. «Типы правопонимания в современной российской теории права» на Ученом Совете ИГП РАН, 09.12.2011, <http://www.igpran.ru/news/2936/> (28.05.2012).

³ Stu' Нерсисянц В.С. Философия права: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма, 2009, с. 50, Владик Сумбатович Нерсисянц (составитель Лапаева В.В.) - Ер.: «Нжар», 2009 с. 7:

⁴ Kelsen Hans, *Pure Theory of Law*, Published in 1967 by The Regents of the University of California; reprinted by permission of the University of California Press (in *Readings in Jurisprudence and Legal Philosophy*), p. 518.

⁵ Вышинский А.Я. Вопросы теории государства и права.- М.: Гос. Изд-во юрид. лит. 1949, с. 4.

⁶ Վաղարշյան Ա. Պետության և իրավունքի տեսություն-2: Պատմություն: ԵՊՀ-եր. Գեղինակային հրատ., 2011, էջ 24:

⁷ Алексеев С.С. Общая теория права: учеб., 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Проспект, 2009, с. 79.

⁸ Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Понятие и сущность права. Современное правопонимание, http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/Hrop/08.php (28.05.2012).

⁹ Венгеров А.Б. Теория государства и права: учеб. [для юрид. вузов]. 6-е изд., стер.-М.: Изд-во «Омега-Л», 2009, 367.

¹⁰ Лекции по общей теории права. Н.М. Коркунова. КНИГА 1: ПОНЯТИЕ ПРАВА.- СПб.: По изданию 1914г., с. 58, <http://allpravo.ru/library/doc108p0/instrum109/item260.html> (28.05.2012).

¹¹ Табарин И.В. Современная теория права: новый научный курс: Научная монография.-М.: Изд. Автора, 2008, с. 80.

կարգ»¹ կամ, պարզապես, «հասարակական հարաբերությունների կարգ»²:

Ամեն դեպքում, եթե փորձենք համախմբել իրավունքի բնորոշման (կամ իրավաընթացման) գրեթե բոլոր, և առ այսօր հետազոտված, տեսությունները, ապա կտեսնենք, որ իրավական միտքը (հատկապես դասական արևմտյան իրավական միտքը, որը, ըստ էության, ընկած է նաև հայ իրավական մտքի հիմքում) իր տեսական զարգացման ընթացքում ձևավորել է իրավունքի ըմբռնման (կամ իրավունքի հասկացողության) երեք հիմնական տեսական-իրավական մոտեցումներ կամ տեսություններ³: Ընդ որում, յուրաքանչյուր տեսության հիմքում մեկ հարց է՝ ո՞րն է իրավակազմավորման աղբյուրը՝ մարդու՝ որպես անհատի բնությունը, հասարակությունը, թե՞ պետությունը: Այլ կերպ ասած, ըստ այդ մոտեցումների՝ իրավունքի բովանդակության հիմքում կամ անհատն է ու նրա բնությունը, կամ հասարակությունն է, կամ էլ պետությունը:

Հայտնի է, որ իրավաընթացումը չի կարող սահմանափակվել միայն իրավունքի բովանդակությամբ. իրավաընթացման համար, անշուշտ, կարևոր նշանակություն ունի նաև իրավունքի ձևը, դրա դրսևորումները: Իրավունքը, այս տեսանկյունից, արտահայտվում է երեք ձևով (այսինքն՝ ունի երեք դրսևորում)՝ իրավագիտակցություն, հասարակական հարաբերություն և իրավական նորմ, որը կարգավորում է այդ հասարակական հարաբերությունը⁴: Այստեղ, փաստորեն, իրավագիտակցությունը բնութագրական է անհատի հետ և անբաժան է նրա իրավագիտակցությունից, հասարակական հարաբերությունը կապակցված է հասարակության հետ, որտեղ ծագում, փոփոխվում և դադարում են տվյալ հարաբերությունները, իսկ իրավանորմը կարող է նույնակա-

¹Четвернин В.А., Яковлев А.В. Институциональная теория права: НУЛ теоретических исследований права и государства ГУ-ВШЭ, 2009. Т. Научные исследования. № Выпуск 4, Аннотация, <http://teoria-prava.hse.ru/files/institution.pdf> (28.05.2012).

²Проблемы теории права и государства: Вопросы и ответы. Современное правопонимание: основные концепции, <http://www.bibliotekar.ru/teoria-gosudarstva-i-prava-4/62.htm> (28.05.2012).

³Մանրամասն տես՝ Поляков А.В. Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода. СПб, 2004, с. 82:

⁴Տես՝ Лившиц Р.З. Теория права. М., 2001, с. 14 (հղումն ըստ Հ. Ստեփանյանի նշվ. աշխ., էջ 35):

նացվել պետության հետ, որի կողմից ճանաչման (ընդունման) և պաշտպանության հետևանքով այդ նորմը դառնում է պետության կամ-քը, ազդեցություն է գործում անհատի գիտակցության վրա և կարգա-վորում է համապատասխան հարաբերությունները¹:

Իրավաըմբռնման վերը նկարագրված տեսությունների հիմնական ուղղությունների բնութագրական պատկերի հիման վրա կարելի է ար-ժանագրել, որ իրավունքը զարգացող (դինամիկ) և բարդ (բազմա-տարր, բազմաշերտ, բազմանկյուն) երևույթ է, իսկ դրա բովանդակու-թյան մեջ՝ շերտերի արանքում և անկյուններում (կամ գուցե դրանց հիմ-քում), անհատն է և նրա բնությունը, հասարակությունն է ու պետու-թյունը: Եվ քանի որ անհատը, հասարակությունն ու պետությունը միաս-նական են, հետևաբար միասնական պետք է դիտարկվեն և բնութագր-վեն իրավունքի բոլոր շերտերը, բոլոր անկյունները (որոնց հիմքում, փաստորեն, անհատական տարրն է, հասարակական տարրը, պետա-կան տարրը): Այս առումով, գտնում ենք, որ իրավունքը սոցիալական այնպիսի երևույթ է, որի լիարժեք և ամբողջական ընկալման համար անհրաժեշտ է այն դիտարկել (և ըմբռնել, հասկանալ) ոչ թե նրա շեր-տերի հիմքում գտնվող անհատի ու նրա բնության (անհատական տարրի), հասարակության (հասարակական տարրի) և պետության (պետական տարրի) տարանջատվածության անկյունից (ինչպես ար-վել է քննարկված երեք ուղղությունների կողմից), այլ՝ ամբողջակա-նության հարթության վրա՝ անհատին, հասարակությանը և պետու-թյանը:

¹Նույն պատկերը կտեսնենք, եթե միավորենք իրավունքի ուսմունքները (դպրոցները): Ըստ ծագման՝ այդ ուսմունքները նորից երեքն են՝ բնական-իրավական, սոցիոլոգիական և էտատիստական: Առաջին ուսմունքի համաձայն՝ իրավունքի ծագման հիմքում ընկած է բնությունը, այդ թվում (ու հատկապես) անհատի բնությունը: Երկրորդ ուսմունքի համաձայն՝ իրավունքի ծագման հիմքում ընկած է հասարակությունը: Իսկ երրորդի համաձայն՝ հիմքում պետությունն է: Իրավաբանական գրականության մեջ առանձնաց-վում է նաև իրավունքի հոգեբանական ուսմունքը (Поляков А.В. Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода. СПб, 2004, с. 195, հաշատրյան Ս.Մ. Պետության և իրավունքի տեսություն. հարցեր և պատասխաններ (2-րդ բարեփոխված հրատարակություն).-Եր.: «Կախսա» հրատ., 2012, էջ 66, և այլն): Վերջինս, սակայն, հիմնավորված չի թվում, հատկապես, որ դրա ծագման հիմքում դիտվում է մարդու (անհատի) հոգեկան աշխարհը: Անհատի հոգեկան աշխարհը նրա բնության անբաժան մասն է, հետևաբար իրավունքի հոգեբանական ուսմունքը, կարծում ենք, ածանցված է իրավունքի բնական-իրավական ուսմունքից և չի կարող կազմել ինքնուրույն դպրոց:

յանն ընդունելով որպես առանձին, բայց միաժամանակ ոչ առանձնացված միասնություն:

2. Ի՞նչ է անվտանգությունը: Հին հռոմեացի Կիկերոնի գնահատմամբ՝ կենդանի բոլոր էակները բնության կողմից օժտված են այնպիսի մի շնորհքով, որով նրանք ձգտում են պաշտպանվել, զերծ մնալ այն ամենից, ինչը վնասակար է, վտանգավոր: Բոլոր էակներն էլ ցանկանում են համախմբվել և սերունդ թողնել, սակայն, ի տարբերություն կենդանի մյուս էակների՝ մարդը՝ իբրև բանական էակ, անտարբեր չէ այն ժամանակի նկատմամբ, որում ինքն ապրում է: Նա փորձում է հասկանալ ներկան և այն համադրելով անցյալի հետ՝ կանխորոշել ապագան՝ այն ժամանակը և միջավայրը, որտեղ ապրելու է¹: Այս առումով, մարդու համար առավելապես հետաքրքրական են նաև մյուս մարդիկ (ներանց ցանկությունները, ձգտումները, նպատակները կամ շահերը), որոնց հետ նա պետք է համախմբվի, համագործակցի կամ ազդեցություն գործի նրանց վրա ու կառուցի այնպիսի միջավայր, որտեղ վտանգը բացակայում է:

Վտանգի հակադիր կամ փիլիսոփայական տեսանկյունից՝ համահարաբերական, կատեգորիան անվտանգությունն է: Արդի հայերենում «անվտանգություն» բառը բացատրվում է որպես «անվտանգ լինելը», այսինքն՝ «ոչ վտանգավոր, վտանգ չպարունակող, վտանգից զերծ, ապահով» վիճակում գտնվելը (լինելը)²: Ռուսերենում այդ բառը (*безопасность*) նշանակում է «վտանգի բացակայություն» (Վ. Դալ) կամ «վիճակ, երբ որևէ մեկին վտանգ չի սպառնում» (Ս. Օժեգով)³:

¹Stu Цицерон Марк Туллий, Об обязанностях. [октябрь-декабрь 44г. до н.э.], IV (11). Философские трактаты, <http://ancientrome.ru/antlit/cicero/phill/officiis1.htm> (28.05.2012):

²Աղայան է. Բ. Արդի հայերենի բացատրական բառարան: Ա-Չ (Պարունակում է 135600 բառ և 11000 դարձվածաբանական միավոր).-Եր.: «Հայաստան» հրատ., 1976, էջ 81:

«Անվտանգություն» հասկացության, իմաստի տեսական հիմքերի մասին տես նաև Тер-Акопов А.А. Безопасность человека (теоретические основы социально-правовой концепции). М.: Изд-во МНЭПУ, 1998, сс. 9-19, Սեդրակյան Ա.Ս. Չինվորական հանցագործությունները՝ որպես ռազմական անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործություններ. քրեաիրավական և քրեաբանական հետազոտություն.-Եր.: ՀՀ ԳԱ «Գիտություն» հրատ., 2010, էջ 35, 36, 62-65:

³Stu Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. / Под ред. проф. И.А. Бодуэна де Куртена.-М.: Цитадель, 1998, Т. I, с. 107, Ожегов С.И. Словарь русского языка: В 4 т., 2-е изд.-М.: Русский язык, 1981, Т. I, с. 74:

Անվտանգությունն այն (*security*) բնորոշվում է որպես՝ «վտանգից կամ վնասից զերծ լինելու վիճակ»¹:

Ինչպես նկատում ենք, անվտանգությունը նույնպես բարդ երևույթ է, և նրա բոլոր անկյուններում, շերտերում կամ հարթություններում բացահայտված է վտանգը, իսկ համապատասխան սուբյեկտների շահերն էլ պաշտպանված են: Հիմնավորված է թվում այն տեսակետը, որ անվտանգությունն ունի նաև զարգացող (դինամիկ) բնույթ²:

Եթե ընդհանրացնենք, ապա կտեսնենք, որ անվտանգությունը սուբյեկտի այն վիճակն է (դինամիկ վիճակը), երբ այս կամ այն գործոնն այլևս բացասաբար չի ազդում նրա գոյատևման վրա. վիճակ, «երբ պաշտպանական մեթոդների և մեխանիզմների ապահովումը հնարավորություն է տալիս հաջողությամբ դիմակայել անձի, հասարակության և պետության (ընդգծումը մերն է՝ Ա.Ս.) շահերին ուղղված ցանկացած ոտնձգությանը»³:

Անվտանգության օբյեկտը, այսինքն՝ այն արժեքը, որը չպաշտպանելու պայմաններում առկա է վտանգը՝ անհատն է (նրա իրավունքներն ու ազատությունները), հասարակությունը (դրանում առկա նյութական և հոգևոր արժեքները) և պետությունը (անկախությունը, սահմանադրական կարգը և այլն): Անվտանգության ապահովումը բխում է երեքի (անհատի, հասարակության, պետության) պահանջումներից, հետևաբար երեքն էլ միաժամանակ (և առանձին վերցրած) ձգտում են անվտանգության: Ու քանի որ երեքն էլ ձգտում են անվտանգության, ուստի երեքն էլ ցանկանում են ապահովել այդ վիճակը՝ դրանով իսկ անվտանգության օբյեկտից միաժամանակ վերածվելով անվտանգության սուբյեկտի:

¹*Oxford Dictionaries: the worlds most trusted dictionaries*, <http://oxforddictionaries.com/definition/security> (28.05.2012)).

²Նման տեսակետ է արտահայտում Ազգային և միջազգային անվտանգության հիմնադրամի (ՈՂ) նախագահ Լ. Շերշնևը (տես՝ Шершнев Л.И. О роли общественной системы безопасности//Современные проблемы национально-государственной и международной безопасности: Сб. материалов конф.-М.: 1992, с. 94 (հղումն ըստ՝ Логунов А.Б. Региональная и национальная безопасность: Учебное пособие.-М.: Вузовский учебник, 2009, сс. 7, 8):

³Перечень терминов, используемых в нормативных правовых актах союзного государства в области обороны, военной службы и социальной защиты военнослужащих (от МО РБ и МО РФ), с. 3//«Военное право» ЭПИ, выпуск 3, 2004г.

3. Ինչպիսի՞ն է իրավունքի և անվտանգության հարաբերակցությունը: Իրավունքի և անվտանգության հարաբերակցությունը սերտ է և բազմաշփում, քանի որ և՛ իրավունքը, և՛ անվտանգությունը նախատեսված են երեք սուբյեկտների համար:

Այսպես, անհատը, հասարակությունը և պետությունը միասնական են, հետևաբար իրավունքի ամբողջական ընկալման համար, ինչպես արդեն նշվեց, անհրաժեշտ է իրավունքը դիտարկել ոչ այնքան անհատական, հասարակական կամ պետական տարրերի տարանջատվածության անկյունից, որքան միասնականության մեջ՝ ամբողջականության հարթության վրա: Ասվածով առաջարկ չի արվում համախմբել իրավաբանական երեք հիմնական տիպերի կամ իրավունքի երեք հիմնական դպրոցների դրական արդյունքները: Նման գաղափարներն ի կատար ածելու բոլոր քայլերը եղել են և, ամենայն հավանականությամբ, կմնան «անպտուղ փորձեր»¹: Ասվածը, պարզապես, նշանակում է, որ իրավունքը, լինելով սոցիալական բարդ երևույթ և զարգանալով տարբեր հարթություններում (շերտերում), տարբեր անկյուններում, վերոնշյալ տարրերը պարունակում է միասնականության մեջ՝ առանց մեկը մյուսից առանձնացնելու, վերադասելու կամ ենթադասելու: Իրավունքն առկա է և միշտ պետք է առկա լինի անհատական տարրի, հասարակական տարրի և պետական տարրի առկայությամբ, քանի որ այն հարկավոր է միայն երեք սուբյեկտի՝ անհատին, հասարակությանը և պետությանը, ընդ որում՝ ինչպես յուրաքանչյուրին առանձին վերցրած, այնպես էլ երեքին միասնության մեջ: Նույնը վերաբերում է նաև անվտանգությանը՝ որպես մի վիճակ, որի առկայության պայմաններում է միայն հնարավոր անհատի, հասարակության և պետության զարգացումը (շահերի պաշտպանվածությունը): Այս առումով, անվտանգությունը, այնպես ինչպես իրավունքը, հարկավոր է նույն երեք սուբյեկտներին՝ անհատին, հասարակությանը և պետությանը. դրա բացակայությունը հակադիր է երեքի պահանջմունքներին (շահերին):

Նման մոտեցումը ոչ այլ ինչ է, քան ոչ առկա իրականությունից բխող անհրաժեշտություն: Լավ է, թե վատ, բայց իրականությունն այնպիսին է, որ ազատությունն այսօր առավել քան երբևէ պայմանավորված է անվտանգությամբ, իսկ անվտանգությունը՝ ազատությամբ, քանի որ նոր՝ անցումային ժամանակաշրջանում ազատությունը վտանգ-

¹Տես՝ նույն տեղում, էջ 48-59:

ված է ժամանակակից՝ հաճախ միմյանցով պայմանավորված մարտահրավերներով:

Վերը նշված մոտեցման համատեքստում, որը կարելի է պայմանականորեն անվանենք սեկյուլիտար մոտեցում (լատիներեն *securitas*՝ «անվտանգություն», բառից)՝ գտնում ենք, որ իրավունքը մեծապես փոխկապակցված է անվտանգության հետ, քանի որ իրավունքը պայմանավորված է անվտանգության անհրաժեշտությամբ, իսկ անվտանգությունը՝ իրավունքի ուժով: Ավելին, իրավունքը և անվտանգությունը ոչ միայն սերտորեն փոխկապակցված են, այլև նույնական են: Դրանք երկուսն էլ՝ ա) սոցիալական երևույթներ են, բ) բարդ են իրենց բովանդակությամբ՝ բազմատարր են, բազմաշերտ ու բազմանկյուն, գ) անընդհատ զարգացող են և կրում են դինամիկ բնույթ, դ) պաշտպանում են անհատի, հասարակության և պետության շահերը, ե) երաշխավորում են անհատի, հասարակության և պետության զարգացումը (ընդ որում եթե անվտանգությունն ապահովում է զարգացումը, ապա իրավունքը կարգավորում է այդ զարգացումը):

Այս առումով, իրավունքի և անվտանգության որպես փոխկապակցված երևույթների հարաբերակցությունը ոչ միայն բազմաշփում է, սերտ է և նույնական, այլ նաև ամուր է: Ինչպես իրավունքը, այնպես էլ անվտանգությունը ծառայում են միևնույն սուբյեկտների (անհատի, հասարակության, պետության) շահերին և թխում են հենց այդ սուբյեկտների շահերից:

Ամփոփելով ասվածը՝ կարելի է արձանագրել, որ «անհատի շահ-հասարակության շահ-պետության շահ» եռամիասնության կապը «իրավունք-անվտանգություն» երկմիասնության հետ ուղղակի է, և այդ կապի ամրությունն էլ կարող է երաշխավորել անհատի, հասարակության ու պետության զարգացումը: